

Самур

№ 9(335) 2019-йисан 26-октябрь

1992-йисан январдилай акъатзава

Цийивилер

www.samurpress.net

И ЧИЛ ХАЙИ ДИГЕ Я

Рехъ тухузва

Азербайжан Республикадин Президент Ильгам Алиева 2019-йисан 17-апрелдиз къабулай серенжемдив къадайвал, Кцлар районда Чпир-Яргун - Мучугь - Стлур рехъ тухун пагалди крар давамарзава.

И кардихъ авсиягда Президентдин игътиятдин фондунай Азербайжандин Автомобилдин Рекьерин Гьукуматдин Агентстводиз 3 миллион манат пул ахъайнава. Икъван гагъди Чпир хуьруьз физвай 3,8 километрдин ва Мучугь хуьруьз физвай 5,8 километрдин рекьер гуьнгьуна хтуна асфальт ягъанва. Виликандалай тафаватлу яз гила и рекьерин гьаркъуввал 12 метр хъанва.

Алай вахтунда Кур, Чехи Муругь ва Пигьир хуьрерай тлуз физвай 14 километрдин рехъ гуьнгьуна хутазава. И кар паталди герек тир къван техника чара авуна. Рекьин и чуку алай йисан эхирдалди тухвана кланзава.

Кардик кутада

Магъачкъаладинни Бакудин арада зарб фидай поезд кардик кутун къарардиз къачунва. Им дуьньядин халкъариз талукь тир веревирдин «Валдай» клубдин XVI ижласдал Дагъустан Республикадин кьил Владимир Васильева гайи хабар я. Ада лугъузвайвал, и поездикай менфят къачудайбур таможничидилай регьятарнавай къайдада элячда. Ракьун рекьин улакьди Петербургдинни Хельсинкидин арада гьерекатзавай зарб фидай поездди хьиз къвалахда.

Азербайжандинни Дагъустандин талукь министерствойри и месэладикай веревирдер авуна ва абур къарар жезмай къван фад кьилиз акъудиз алахьда. Зарб фидай поездди къве республикадин арада туриствили алакьаяр мягькемардай мумкинвал гуда.

Карчийри куьмек гуда

Дагъустан Республикадин кьил Владимир Васильеван теклифдалди ина «100 мектеб» твар ганвай программа кардик кутунва. И программатив къадайвал, чара-чара районра дуьньядин стандартрив къадай

мектебар эцигзава.

Гила и кардив вилик-кьилик квай карчийрни эгечзава. Абуру хуьрера мектебар эцигзавай гьукуматдин тешкилатриз санал къвалахун теклифнава. Республикадин гьукуматдихъ гзаф мумкинвилер авачирвилляй и теклиф кьиле авайбурун рикълай хъанва.

Чпин хуьрерин таъсиб чулгузвай карчийри гьукуматдихъ галаз санал къвалахна адаз куьмекар гайитла, алаатай асирдин 40-50-йисара эцигнавай вири мектебар цийибурув эвез ийиз жеда. Сифте яз ихътин теклиф ганвайди Санкт-Петербургдай «Коломяги-Ретро» эцигунрин компанидин кьил, машгур лезги инженер Зураб Шайдаев я.

Кцлар райондин Къенерчай хуьр

ДИДЕЯР

Редактордин гаф

Гзаф йисар инлай вилик Америкадин Садхъанвай Штатриз фейи, ина са вацра яшамиз хъайи зун и улкъведа са карди мягьтеларнай. Вуч тлуьртлани, дад гудачир. Я майвайрик, я салан набататрик са дадни квачир. Ичерин, чухъверрин, афнийрин, помидоррин акунар гьикъван иер тиртла, чеб са гьакъван тямсуз тир. Налугъуди, незвайди клар тир. А члавуз гзафбуруз хьиз, зазни генар дегишарнавай хуьруьн майишатдин магъсулар арадиз гун вуч лагъай загл ятла чизвачир. Ингъе гила ихътин бегьеррив чи туьквенар ацланва. Абурукай жуван чилел экъечнавай майваар хкъгъун четин хъанва. Ихътин набататар гзаф хъунивай халисан майвайрихъ чи цигелвал артух жезва.

Виликан вахтара лезги районрани хуьрера аялар магълейра сад-садахъ галаз дидед чалал рахадай. Квалера чехигъвечид маса чалал рахадай адет авачир. Им акл лагъай чал тушир хьи, чибуру патан чалар негъдай. Акси яз, гъеле Совет девирда Азербайжандин маса районрив гекъигаила лезги районрай азербайжан ва урус чаларин муаллимар генани пара акъатдай.

И мукъвара Кцлара хъайила са сят къван вахтунда шегьердин меркездивай яргал са магъледа къугъвазвай аялар вилив хвена за. А юкьуз пагь атлана зи. 20-дав агакьна аялар къугъвазвай и магъледа садни лезги чалал рахазвачир. Урус чалалди билбилди хьиз, акъван михъиз, акъван сересдиз рахазвай хьи, налуьгуди, Урасатдин гьи ятлани хуьруьн магъледа авай зун.

Зи патавай алатзавай таниш са муаллимдивай жузуна за:

- И аялар вучиз датлана урус чалал рахазва?

- Абуру урус секторда келзава эхир, - жаваб гана ада заз. Агъа магъледиз фейитла, кьез анжах азербайжан чал ван къведа, вучиз лагъайтла, анин аялри азербайжан секторда келзава.

- Сектордив вуч гва къван? Мектебда аялриз дидед чалал рахамир лугъузвани?

- Мектебда ваъ, квалера. Эхиримжи вахтара дидейри чпин аялриз лезги чалал рахан къадагъа ийизва. Чалар какахъайла чпин аялривай мектебда хъсандиз келиз жезвач лугъузва. Садбуру кьал къазва: «Чи аялрин язух я, абуру шумуд чал чирда?» - лугъузва. «Лезги чалан тарсар низ герек я?» - лугъузвайбуруни ава.

Муаллим гьахълу тирди са герендилай къатлана за. Гъа магъледа яшамиз жезвай жуван мектебдин юлдаш Гуьлнаради, зун акурла хвешила вичин кваллиз илифарна. Са геренда чай гъазурна, суфра ахъайна ихтилатдал илигна. Ам рахунивай виликан чи мектеб, синифдин юлдашар вилерикай карагна зи. А береда чи рушаризни гадайриз чидай къван хкетар вуч тир! Иллаки зарб лугъунар. А члаван лезги чалан дадлувал вуч тир! Гуьлнара гъа вичин са-ягъда акъван верциз рахазвай хьи..

Садлагъана раklar ахъа хъана, адан къве хтул - 8-9 яшарин са гадани са руш къенез гьахъна, «бабушка», - лагъана дишегьлидив агатна. Абур сад-садахъ галаз урус чалал рахаз эгечина.

- Хтулриз лезги чал чизвачни? - жузуна за.

- Понимаем, но говорить не можем, - лагъана жаваб гана заз аялри.

Экля хъана зун. Рикл тлар хъана зи. Цванвай чайни хъун тавуна квачел къарагъна. Зи инжиклувал къатлай Гуьлнарадихъ къалабулух акатна:

- Вуч хъана ваз? Ви хатурдихъ хкьурнани? - жузуна ада.

- Вуна тек зи ваъ, зи дидед чалан хатурдихъни хкьурна. Жуван чал икъван усалдай къазвани вуна? Хийир хъуй, къабул тушни ваз хайи чал?

Зи хъел саклани элекъзавачир. И вич урусдай къуна хтулрив гъа чалалди рахаз тазвай дишегьли бажагъат зи гьавурда

акъадай. Вучиз лагъайтла яшар алатнавай адан.

А къвалляй экъечайла генар дегишарнавай майваар рикел хтана зи. Къвердавай ихътин хизанрин къадар пара хъайитла, лезги чалахъ галаз чи руьгъни квахъайтла вучда, лагъана фикирна за.

Къе чун гъатнавай и чуру гьаларин, дидед чал кваз такъунин, ам гъанадлай вегъенин тахсир дидейринди я. Вучиз лагъайтла, дидедин буржи анжах чпин аялар сагъламдиз чехи авун, абурун савадлувиликъ, са шумуд чал чирунихъ гелкъуьн туш. Чпин велериз дидедин чал чирун абурун хиве авай сад лагъай буржи я. Чалахъ галаз санал аялди халкъдин руьгъ, адан апуькун-къарагъун, адетар, меденият къабулда. Жуван дидед чал кваз такъур инсанди пака дидени негъдани? Дидед чал таклан инсандиз Ватан клан женни? Адаз хайи чилин, хайи накъвадин дад гьикл чир хъурай? Жуван чал таклан касди пака жуван халкъни негъдани?

Къез ван къевезвани, дидеяр? Куь велер лезгидалди рахазвачтла, им куь тахсир я. Аялрин руьгъ рекьимир. Хайи чал тийижир инсан квачик чил квачир тар хиз я. Пун къаз, хилер веьез тахъана, дувулар фад къурада адан.

Жегьил дидеяр, маса чалар чирун гьунар туш. Алай аямда фагъумар авай гьар са аялдилай къвед-пуд къецепатан чал регъятдиз чириз алакьзава. Жуван веледдиз хайи чал кланарун я гьунар. Лезги чал багъаз къуна, адаз икрамна чехи эменни хьиз абурув вугун я къегъалвал. Маса чаларал рахуналди маса миллетдин векил хъун мумкин туш. Чун Аллагъди гьи халкъдин векил хьиз халкънаватла, гьаклни уьмуьр гьалун герек я. Тахъайтла чарадан пекер алай аяллиз, масадан балклан гьалзавай жегьилдиз ухшар жеда чун.

Дидед чал - къегъалвилерин квенкл я. Дидед чал - пун я. Хайи чал - чи далу я. Ам чав мураддин цавара сирнавиз тазвай лувар я. Ван къевезвани кьез, дидеяр?

Тәрҗүмә гушәмиз

Стал Сулейман

КАМУ САДРА
СЕЛНА ЛУГЪУЗ

КІаму садра селна лугъуз,
Куьрда кьван ятар жедай туш,
Ибну-Гъажар келна лугъуз,
Гъардал алим тІвар жедай туш.

КІуфал атай-татай рахаз,
ЧІуруд ийиз акваз-акваз,
Кхьйдайда хь фитнед кагъаз
Гъич камаллу кар жедай туш.

Алдатмишиз кхьиз птик,
Кутур лугъуз ам михьи цик,
Ширин гафар хьунал мецик,
Ахьтиндахь гьунар жедай туш.

Хаинари рум гуналди,
Мидяяр пис рахуналди,
Садра хата кар кьуналди,
Намуслуд санклар жедай туш.

Жендек бици бязи балкІан,
Тай ийиз жеч гъич ам ламран.
Винел хьунал парар залан,
Ламрак хьиз кларклар жедай туш.

Фагъум ая на, Сулейман,
Гуьзет ийиз писни-хьсан,
Гъар са жендек хьунал кьакьан,
Намусдиз пайгар жедай туш.

Süleyman Stalski

DƏRƏYƏ
SU GƏLDİ DEYƏ

Dərayə su gəldi deyə,
Kürəcən sular yayılmaz.
İbni-həcəri oxuyan
Hər adam alim sayılmaz.

Yersiz danışib qızandan,
Doğrunu əyri yozandan,
Fitnə kağızı yazandan
Kamallı bir iş duyulmaz.

Pitək yazıb aldadana,
Bel bağlama hər nadana
Dili bəzən bal dadana
Həç hünərli nə deyilməz.

Xain istər mərdi əyə,
Düşmən basar həya-küyə,
Bir dəfə səhv etdi deyə,
Mərd adam nəmərd sayılmaz.

Arıqdısa əgər aygır,
Yük dartırsa tez-tez ağır,
İstəsən lap eşşək çağır,
Yəhərə palan deyilməz.

Ay Süleyman, deyim kəsə,
Fikir vər yaxşıya, pisə,
Hər yekəpər, zıprı kəsə
Namuslu insan deyilməz.

Tərҗүмә etdi: Sədaqət Kərimova

КУЪРЕДА СУВАР

Са береда вири Дагъустандиз Куьре магъал хьиз сейли хьайи, мублагъ чилерин юкьни-юкьва экІя хьанвай, вичин кьени инсанрин тарифар виринриз чкІанвай, гъар са лезгиндин рикІ алай Къасумхуьре алай йисан 19-октябрдиз шадвилин, садвилин мярекатар кьиле фена. Ина райондин 90-йисан юбилей гзаф гурлудиз кьейд авуна. 1969-йисан 12-майдиз чи чІехи шаир СтІал Сулейманан 100-йисан юбилейдихь авсиятда райондин тІвар дегишарнай. Гъа чІавалай ам СтІал Сулейманан район хьиз сейли я. Эхиримжи йисара районди экономикадин, медениятдин ва руьгьдин рекъай лугъуз тежедай кьван чІехи агалкьунар гъилик авуна.

И агалкьунрик райондин кьил, филологиядин илимрин кандидат Нариман Абдулмуталибова чІехи пай кутуна. Хайи ватандални хайи халкьдал гзафни-гзаф рикІ алай и ватанперес касдин алахьунрин нетижа яз ина чІехи эцигунар кьиле физва, агъзурралди цІийи кІвалахдин чкаяр кардик кутазва, абадвилер тухузва. Эхиримжи са шумуд йисан кьене райондиз 4 милли-

ард манат инвестиция ахьайнава. Идалай гьейри хайи райондин таъсиб чІугвазвай карчийри ина эцигунар ва абадвилер тухун паталди 700 миллион манат пулунин такьатар серфна. И карда чи халкьдин кьегъал хва Имам Яралиева чешне кьалурзава. Райондин экономика вилик тухун патал ада вири жуьредин алахьунар ийизва. Ингье райондин виридалайни чІехи агалкьунрикай сад ина дидед чІал хуьн, ам вилик тухун патал кьиле тухузвай

крар, конкурсар, проектар я. ЧІал хкажзавай гьерекатди дуьньядин чара-чара уьлквейра яшамеш жезвай лезгийрихь руьгь кутазва.

СтІал Сулейманан район Куьре Мелик, Рухун Али, Етим Эмин, СтІал Сулейман, Алибег Фетягъов хьтин шаиррин, Гъасан Алкъвадарви хьтин камалэгълидин ватан я. И райондай Дагъустандин пешекар музыкадин бине кутур Готфрид Гъасанов, гзаф йисара Россиядин ИА-дин Философиядин Институтдиз регьбервал гайи академик Абдусалам Гуьсейнов хьтин зурба инсанар акъатнава.

Юбилейдин юкьуз район халисан суварин гьавада авай. Ленинан гуьмбет алай майдандал 10 агъзурдалай гзаф инсанар кІватІ хьанвай. Анал туькІуьрнавай кьакьан сегьнедилай кьуд патаз маничийри лугъузвай манийрин ванер чикІизвай. Халкь шадарун, адан руьгь хкажун патал вири жуьредин алахьунар авунвай. Инсанар кІубандаказ, хвешиз, кьил виневаз кьекъезвай.

Нариман Абдулмуталибова виридаз сувар мубаракна райондин агалкьунрикай рахана. Дагъустандин Гьукуматдин кьил Артем Здунов ва сувариз атанвай гьукуматдин регьберар, министрар, тІвар-ван авай инсанар майдандал кьалурзавай райондин 90-йисан тарихда кьиле фейи вакъийриз талукьарнавай сегьнейриз кили-

гиз эгечІна. 200-елай гзаф аялри иштирак авур и программади кІватІ хьанвайбурук руьгь кутуна. Вишералди гьвечи аялри, жегъилри, яшлугуру милли пекер алаз иштирак авур и тамашади, гъакІни районда суварихь авсиятда акунвай вини дережадин гъазурвилери вири гьейранарна.

Концертдиз кьилди Бакудай «Сувар» ансамблдин солистризни эвернавай. Йифиз салютдин вахтунда инсанри майдандал халисан дем кутуна. Вишералди инсанар кьуьлуьник экечІна. Авайвал лагъайтІа, икьван гагъди чаз ихьтин тешкилла, ихьтин гурлу ва руьгь кутадай сувар акурди тушир.

«Самур»

QUBA QƏZASINDA ANTİSOVET ÇIXIŞLARI

(Əvvəli qəzetimizin 31 iyul, 28 sentyabr tarixli saylarında)

Ləzgilərin sayca xeyli çox olan qoşunla döyüşlərdə getdikcə üstünlük qazandığını və axırədək vuruşduğunu, Bakıdan əlavə qüvvələrin gəlmədiyini görən bolşevik və daşnak başçıları iyulun 25-dən sonra qoşunlarını geri çəkib Qubadan getməyə məcbur oldular.

1920-ci ilin aprelin 28-də Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulsa da, Quba qəzasının qəhrəman övladları 8 il bu hakimiyyətə qarşı mübarizə apardı. 1920-1928-ci illərdə bu mübarizəyə Dəvəçi nahiyəsində Həmdulla əfəndi, onun qardaşı Şəmsəddin əfəndi, Şəttar Əfəndiyev, Şükürbəy İsmayilbəyov, Arif əfəndi Şıxzadə, pirəbəddilli Məmməd əfəndi və Molla Məhəmməd bəy Ağadadaş bəy oğlu, Şıxlar kəndinin bəyləri – Həsən bəy, İbrahim bəy, Mürsəl bəy, əslən Dağıstanın Miskincə kəndindən olan Ləzgi Məhəmməd, Osman Mayıl oğlu, polkovnik Məmmədbəy Məmmədbəyov, Qubada Əli bəy Zizikski (ilk mərhələdə), Rustov nahiyəsində məşhur qaçaq Mayıl Zahirov, buduğu Hacıbəy Osmanbəy oğlu, Möhüclü Mirzəli Hacısa oğlu, Qusar nahiyəsində Cağar kəndinin sakini, polkovnik Hatəm Sərkərov, kuzunlu Möhubəli əfəndi Mahamadov, urvalı Mehdi Aydayev, gədəzeyxürlü Gülməmməd Nurəli oğlu, kuzunlu qaçaq Rəsul, düztahirli İdris Çubanan, Şahbala Muruğvi və başqaları rəhbərlik edirdi.

Adları qeyd olunan adamların dəstələrində qəzanın 12 min nəfərədək əhalisi döyüşürdü. Mübarizənin belə kütləvi xarakter almasına, əsl xalq hərəkatına çevrilməsinə baxmayaraq, bolşeviklər onu quldur hərəkatı adlandıırırdılar. Halbuki 1920-ci ilin avqustunda Quba qəzasında son dərəcə geniş vüsət alan antisovet hərəkatını 140-dan çox kəndin əhalisi tamamilə, qalan kəndlərin əhalisi isə qismən dəstəkləyirdi. Bundan qorxuya düşən bolşeviklər 1920-ci ilin avqustunda Qubada hərbi vəziyyət elan etdilər.

Sentyabrın 9-da AK(b)P MK-nın plenumu Quba qəzasında əksinqilabi hərəkatı ləğv etmək üçün qərar qəbul etdi. Həmin qərardan sonra Azərbaycan Xalq Hərbi Dəniz komissarı Ə. H. Qarayev, İncilab Komitəsinin müvəkkili L. D. Qoqoberidze, H. Ə. Həmidov və başqaları Qızıl Ordu hissələrinə rəhbərlik etmək və yardım göstərmək üçün Qubaya göndərildi. Bunu görən əhali qəzanın müxtəlif yerlərində Sovet hərbi hissələrinə inadlı müqavimət göstərməyə başladı. Antisovet çıxışlara görə qəza əhalisindən qisas alan bolşeviklər Qubaya əlavə olaraq təpədən-dırnağa qədər silahlanmış 5 min əsgər səfərbər etdilər. Ümumiyyətlə, qəzanın müxtəlif nahiyələrində yerli müqavimət dəstələri ilə döyüşlərə 10 mindək əsgər səfərbər olundu.

Bütün bunlara baxmayaraq, Qızıl Ordu antisovet çıxışlarını yatırmaqda çətinlik çəkirdi. Hatəm ağa öz dəstəsi ilə bolşeviklərlə amansızcasına vuruşaraq Düztahir kəndində İncilab Komitəsinin sərəncamında olan silah və patronları ələ keçirdi. (Bax: Azərbaycan SSR OİMDA, fond 27, siyahı

Tarix olduğu kimi

hı 5, iş 97, vərəq 2). Kuzunda Möhubəli əfəndi öz döyüşçülərinin sayını artıraraq 4-cü Qafqaz polkunun Terentyevin rəhbərlik etdiyi 3-cü eskadronunu mühasirəyə aldı. Xeyli itkiyə yol verərək mühasirəni yaran əsgərlər ertəsi gün əlavə kömək aldıqdan sonra yenidən hücumu keçmək üçün Zindanmuruq kəndinin yaxınlığında birləşdilər.

Möhubəli əfəndi köməyə gəlmiş Şıxlar kəndi bəyləri ilə birlikdə pusqu quraraq sovet əsgərlərini yenidən mühasirəyə aldı. Əsgərləri pulemyot atəsinə tutan ləzgilər qanlı döyüşə girişərək, Terentyev başda olmaqla 22 əsgəri və bir milis işçisini məhv etdilər. 5 nəfər ağır yaralandı. Sağ qalan əsgərlər onların tərəfinə keçən kəndlilərin müşayiəti ilə Qusara qayıtmağa məcbur oldular. (Bax: Azərbaycan SSSR OİMDA, fond 27, siyahı 5, iş 97, vərəq 2).

Kuzunda döyüşlərin baş verdiyi bir vaxtda Həmdulla əfəndi də 2 min nəfər silahlılı ilə bolşeviklərə qarşı savaşa başladı. Ona qardaşı Şəmsəddin əfəndi, İsmayıl Əli əfəndi, Səttar Əfəndiyev, keçmiş müsavat

polkunun 2-ci eskadronu göndərildi. Burada əlavə hərbi hissələrin köməyi ilə Şıxlar kəndi bəylərinin dəstələri məğlub edildi.

Bundan sonra sovet əsgərləri yenidən Möhubəli əfəndinin və Həmdulla əfəndinin dəstələrini ləğv etməyə çalışdılar. Bu məqsədlə iki polk, bir süvari dəstəsi, iki briqada səfərbər edildi. Eyni vaxtda əsgərlərə Qaçaq Mayılın dəstəsini də ləğv etmək tapşırılmışdı. Bu döyüşlərdə hər iki tərəfdən çoxlu insan həlak oldu. Sırt Çiçi və Dərə Çiçi kəndləri ətrafında Qaçaq Mayıl tutmaq üçün Rustov nahiyəsindən 28-ci, Dəvəçidən isə 82-ci briqadalar oraya yeridildi. Döyüşlər zamanı dinc əhalidən də xeyli insan qırıldı. Böyük itkilərə məruz qalsalar da, bolşeviklər qəzanın müxtəlif nahiyələrində yerli müqavimət dəstələri ilə döyüşlərə həddindən artıq əsgər səfərbər etdilər.

Ayrı-ayrı illərdə Qusarın Kuzun, Cağar, Düztahir, Kiçan, Hil, Yuxarı Kalunxür, Çiləgir, Ləçət, Yasab, Həzrə kəndlərində, Qubanın Qımıl, Buduq, Rük, Kömür, Sırt Çiçi, Dərə Çiçi, Təngəaltı, Qonaqkənd, Xaçmazın Şıxlar, Güdəklı, Ağaşirinoba, Dəvəçinin Gəndov, Qalagah, Zöhranlı, Dağ Bilici, Zeyvə kəndləri ətrafında və başqa yerlərdə gedən ağır döyüşlərdə bolşeviklər minlərlə əsgər və çoxlu texnika itirdilər. Rəsmi məlumatlara görə təkcə 1920-ci ilin sentyabrın 7-də qəzanın igid oğlu Həmdulla İsmayıl oğlu Əfəndiyevin (Həmdulla əfəndinin) dəstəsi ilə Leyti kəndi ətrafında gedən döyüşlərdə bolşeviklər 1 komandir, 12 əsgər, 10 at itirmiş, onların 7 komandiri və 60 əsgəri ağır yaralanmışdı (Bax: Azərbaycan SSSR OİMDA, fond 27, siyahı 5, iş 69, vərəq 19-20). Əslində isə itki döyüşlərə rəhbərlik etmiş bolşevik cəlladı, 4-cü Qafqaz polkunun komandiri Moravskinin sonralar etiraf etdiyinə görə qat-qat çox olmuşdu.

Arxiv materiallarından görüldüyü kimi, 1920-1928-ci illərdə Quba qəzasında Sovet hakimiyyətinə qarşı çıxış edən silahlı dəstələrlə döyüşlərə Moravskinin rəhbərliyi ilə 4-cü Qafqaz polku, Roqalevin başçılığı altında 246-cı atıcı polku, komissar Lordikipanidzenin hərbi hissələri, Smirnovun hərbi hissələri, 10 süvari dəstə, 32-ci diviziyanın 245-ci atıcı polku, Şalomovun hərbi hissələri, 4-cü süvari polku, 28-ci və 82-ci briqadalar, Meyerin hərbi hissələri, R. D. Qoqoberidzenin rəhbərlik etdiyi Qızıl Ordu hissələri, Qusar qarnizonu və başqa hərbi qüvvələr cəlb olunmuşdu.

Bolşeviklərin bütün cidd – cəhdlərinə, bu qədər iri hərbi qüvvələri səfərbər etmələrinə baxmayaraq, onlar Quba qəzası əhalisinin Sovet hakimiyyətinə qarşı mübarizəsini qısa müddətdə yatıra bilmədilər. Bu mübarizə 8 il davam etdi və əsl müharibəyə çevrildi. Uzun illər bu qəhrəmanlıq mübarizəsinin üstündən xətt çəkilsə də, tarix 70 ildən sonra qəza əhalisinin bolşevizmə qarşı mübarizəsinin uzaqgörən və ədalətli mübarizə olduğunu bir daha sübut etdi.

Müəffər MƏLİKMƏMMƏDOV

QUBA SOYQRIMI HAQQINDA YENİ KİTAB

Bu günlərdə “Azərbaycan” nəşriyyatı yazıçı-jurnalist Müəffər Məlikməmmədovun “Qanlı dərə. 1918-ci il Quba faciəsi” kitabının əlavələr olunmuş və tamamlanmış ikinci nəşrini çapdan buraxmışdır. Erməni daşnaklarının və bolşeviklərin 1918-ci ildə Quba qəzasında törətdikləri qırğınlarla əlaqədar olaraq 40 ildən çox axtarış aparmış müəllifin bu kitabı Azərbaycan, Türkiyə, Dağıstan və Rusiya arxivlərinin sənədləri, həmin dövrün mətbuat orqanlarının materialları, işğalçılarla döyüşmüş insanların və qanlı hadisələrin şahidi olmuş adamların xatirələri əsasında qələmə alınmışdır.

Quba soyqırımının ilk tədqiqatçısı olan Müəffər Məlikməmmədovun 2009-cu ildə işıq üzünə görmüş “Qanlı dərə. 1918-ci il Quba faciəsi” kitabının birinci nəşri nəinki respublikamızda, həm də onun hüdudlarından kənarında geniş əks-səda doğurmuşdu. 2015-ci ilin mart ayında İsveçrənin Azərbaycanlılar Konqresinin 1918-ci ilin soyqırımını ilə bağlı bu ölkənin siyasi partiyalarının liderləri və İsveçrə parlamentinin üzvləri ilə birgə keçirdiyi tədbirdə digər sənədlər və kitablarla yanaşı “Qanlı dərə. 1918-ci il Quba faciəsi” kitabı da erməni daşnaklarının törətdikləri vəhşilikləri tutarlı faktlarla sübuta yetirən mənbə kimi təqdim olunub.

Respublikamızın ayrı-ayrı rayonlarından, xüsusən də şimal bölgəsinin rayonlarından 2 mindən çox oxucunun müraciətindən sonra müəllif kitabın əlavələr olunmuş və tamamlanmış ikinci nəşrini çapa hazırlamağı qərara almış və axtarışları davam etdirmişdir.

Quba soyqırımını tarixən ən dəhşətli qırğınlardan biri kimi düşüb. 1918-ci ildə işğalçı erməni-bolşevik qoşunları Quba qəzasında 167 kəndi dağıtmış, bunlardan 27-sini əhalisi ilə birlikdə yandırmış, 16 mindən çox müsəlmanı qətlə yetirmişdir. Təpədən dırnağa kimi silahlanmış nizami qoşun hissələrinə qarşı igidliklə döyüşən ləzgilər azərbaycanlılarla və başqa millətlərin nümayəndələri ilə birlikdə işğalçıların 5 mindən çox əsgərini tələf etmişdir. Ona görə də ulu öndər Heydər Əliyev 1998-ci ilin oktyabrın 3-də Qusar rayonu seçiciləri ilə görüşü zamanı demişdir: “Qanlı dərə”də 1918-ci ildə qusarlılar Azərbaycan xalqına təcavüz edən erməni millətçilərinin qarşısını alıb onları darmadağın etmişlər.”

Uzun illər apardığı tədqiqatlar müəllifə Quba qəzasının 1918-ci ildə erməni daşnaklarına və 1920-1928-ci illərdə bolşevik işğalçılarına qarşı döyüşlərdə fərqlənmiş yüzlərlə qəhrəman övladının siyahısını tərtib etməyə imkan verib.

Kitabın “Quba qəzasının şəhər və kəndlərinə vurulmuş ziyan sənədlərdə” adlı yeni bölməsində talanlara və qırğınlarla məruz qalmış şəhər və kəndlərin minlərlə sakininin siyahısı verilib. Siyahılarda o vaxt konkret insanlara vurulmuş ziyan, həmçinin şəhər və ayrı-ayrı kəndlər üzrə ermənilər tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirilmiş insanların adları və soyadları göstərilib. Eyni zamanda qırğın və talanlara məruz qalmış azərbaycanlıların yaşadıkları kəndlərin, ləzgi, tat, qızıl və cek kəndlərinin tam siyahısı dərc olunub.

Yeni nəşrdə ilk dəfə olaraq, Quba qəzasında baş vermiş döyüşlər rəngli sxemlərlə oxuculara təqdim olunub. Ehtiyatda olan general-leytenant Yaşar Aydəmirovun çəkdiyi həmin sxemlər o vaxt işğalçılara qarşı döyüşlərin necə aparıldığı və qələbənin necə qazanıldığı barədə aydın təsvir yaradır.

Kütləvi tirajla, nəfis tərtibatda çap olunmuş irihəcmli kitabın redaktoru tanınmış yazıçı-jurnalist Sədaqət Kərimova, hərbi məsləhətçisi ehtiyatda olan general-leytenant Yaşar Aydəmirov, sponsoru respublikamızın neçə-neçə qələm sahibinin kitablarının çapına yardım etmiş iş adamı Sabir Fərzəliyevdir.

1918-ci ildə erməni daşnaklarının və bolşeviklərin Quba qəzasında törətdikləri soyqırımının 100 illiyi ilə əlaqədar qələmə alınmış yeni kitab həmin dövrdə işğalçılara güclü müqavimət göstərmiş, qeyri-bərabər və amansız döyüşlərdə həlak olmuş Quba, Qusar, Xaçmaz, Dəvəçi və Siyəzən rayonlarının qəhrəman övladlarının xatirəsinə ithaf olunmuşdur.

“SAMUR”

zabitlərindən Şükürbəy İsmayilbəyov, Arif əfəndi Şıxzadə də öz dəstələri ilə kömək göstərirdilər. (Bax: Yenə orada).

Artıq Buduq kəndində də əhali ayağa qalxmışdı. Bolşeviklər Həmdulla əfəndinin tərəfinə keçmiş əhalidən qisas almaq üçün Rük kəndinə 20 nəfərdən ibarət kəşfiyyətçi dəstəsi, Buduq dağlarına isə İ. Miluninin komandanlığı altında 420 nəfərlik hərbi hissə göndərdilər. Rük çayı ətrafında qızgın döyüşlər başladı. (Bax: Azərbaycan SSSR OİMDA, fond 1775, siyahı 1, iş 695, vərəq 72). Xeyli atışdıqdan sonra müqavimət dəstələri hərbi hissəni mühasirəyə aldı. Güclü mühasirəni yaran və xeyli itki verən hərbi hissənin sağ qalan əsgərləri çox çətinliklə Qubaya qayıtdı. Bundan sonra bolşeviklər Buduq kəndinə güclü süvari dəstələri göndərdilər. Sayca qat-qat çox olan süvarilər iki günlük döyüşlərdən sonra güclü burada antisovet çıxışlarına son qoya bildilər.

Bundan ruhlanan bolşevik komandirləri yenidən Qusar nahiyəsində qayda-qanun yaratmağa çalışdılar. Onlar Kuzun kəndindən sonra Çiləgir, Urva, Yuxarı Ləgər, Xuray, Əniğ kəndlərini ələ keçirdilər. Müqavimət dəstəsinin başçısı Mehdi Şeydabəy oğlu həbs olundu.

Kuzun kəndinə tərəf irəliləyən hərbi hissələr Laza kəndi ətrafında ikinci böyük döyüşə girişməli oldu. İki günlük vuruşmadan sonra üstünlük qazanan hərbi hissələr müqavimət dəstələrini dağlara çəkilməyə məcbur etdilər. Həmin vaxtda Şıxlar kəndi bəylərinin dəstələri ilə döyüşmək üçün Müşkür nahiyəsinin Güdəklı kəndinə 4-cü Qafqaz

СТІАЛ СУЛЕЙМАНАЗ ИКРАМНА

Алай йисан 15-октябрдиз Бакуда Р.Бегъбудован тварунихъ галай Гьукуматдин Манидин Театрда СтІал Сулейманан 150-йисан юбилейдин мярекат гзаф гурлуз кьиле фена. Гуьлнара Къарахановадини Зекера Захарова тухвай няни 1957-йисуз Ж. Жаббарлыдин тварунихъ галай Азербайжандин Киностудияда С.Сулейманакай чІугунвай «Мани икІ туькІуръзава» фильмдай са чІук къалуруналди гатІумна. «Самур» Лезги Милли Меркездин кьил Имран Рзаева и мярекат гьикІ арадиз атанатІа рахана.

Азербайжандин Къырагрин КІватІалдин секретарь Чингиз Абдуллаева С.Сулейманан тІвар Дагъустандиз хьиз, Азербайжандизни сейли тирди лагъана. Мярекатдин режиссер Седакъет Керимовади вичин рахунар чІехи шаирдин уьмуьрдин рекъизни яратмишунриз талукъарна. Азербайжанда авай Дагъустандин векилханадин советник Людмила Къазиевади алай йисуз С. Сулейманан юбилейдин мярекатар Дагъустанда гьикІ кьиле фенатІа малумат гана. ЧІехи камалэгълидин яратмишунрин къетІенвилерикай къыраг-журналист Муьзеффер Меликмамедова чирвал гана.

Ахпа майдан шиирринни макъамрин ихтиярда вугана. Концертмейстер Заур Мусев кьиле аваз «Сувар» ансамблди халкъдин макъамрикай зурба са программа туькІурнавай. Заура кфилдал, зуьрнедал, кларнетдал ягъай макъамралди и гьилерани вири гьейранарна. Эльвина Гьейдаровади, Жавагьир Абдуловади, Решад Ибрагьимова ва Роза Гъажимурдовади лагъай халкъдин маниьри инсанрин рикІер хуьтуьларна.

Мярекатдин виридалайни иер легъзеяр СтІал Сулейманан шиирар хуралай кІелун тир. Сегънедиз экъечІайбуру лезги, урус ва азербайжан чІаларал шаирдин шиирар акъван фасагъатдиз кІелна хьи, вирибуру гьейран хьана.

Къурхмаз Гъезерова, Уруж Уружова, Асиф Салманова, Элмира Феремезовади, Офелия Пирвердиевади, Лейла Жавадовади, Ангелина Гъасановади инсанрин рикІера гел туна. Ингъе мярекатдин рикІелай тефир, садбурун вилерал хвешивилин накъвар гъайи легъзеяр КІцІар райондин Манкъулидхуьруьн мектебдин сад лагъай синифда кІелзавай Хадижа Султалиевади хуралай шиирар кІелай чІав хьана. Руша Сулейман бубадин «Ажеб хъсан тушни мектеб» шиир акъван фасагъатдиз кІелна хьи, залди адаз датІана гурлуз капар ягъана. РикІ ацІанвай рушаз сегънедай хъфиз кІанзавачир. Ада:

- Заз мадни са шиир кІелиз кІанзава, - лагъайла залда авайбурун пІузаррик хъвер акатна. Хедижеди Седакъет Керимовадин «Чун лекъер я» шиир акъван хъсандиз, акъван цІай галаз кІелна хьи, зал капари юзурна. И руш сегънедай ахъайиз кІанзавачир инсанриз.

Ихътин рикІел аламукъдай легъзеяр мярекатда гзафни-гзаф хьана. Театрдиз атанвайбуру инай рикІ ацІанваз, руьгъ хкаж хъанваз хъфена.

Заз, и мярекат арадал гъайи касдиз хьиз, а юкъуз чяхъ галаз санал хъайи чи ватанэгълийриз рикІин сидкъидай сагърай лугъуз кІанзава. Абуру чи халкъдиз хас тир чІехи меденият къалурна.

Азербайжандин Медениятдин Министерстводин векил Теране Къемберовади вичин гьейранвал къалурна лагъана:

- Ихътин ацІай зал, ихътин руьгъ квай инсанар, икъван хъсандиз туькІурнавай мярекат гъайиф хьи, гъамиша гьалтдач. Зун гьейран хьана квел.

Мярекатдай хъфидайла чи ватанэгълийри вирида сад хьиз чпин разивал къалурзавай. Садбуру «Икъван алакьунар авай жегьилар куьне гъинай жагъурнава?» лугъуз жузазвай. Авайвал лагъайтІа, абуру чунни гьейранарна. Баркалла квез, дидед чІалал рикІ алай, ам хуьзвай, адан таъсиб чІугъазвай хайибур! Баркалла Сулейманан чІехи тІвар Азербайжанда генани къакъанриз хкажай чи ватанэгълийар!

Седакъет КЕРИМОВА

САНАЛ КХЪИНИ МУЪКЪВЕР ТУЪКЪУРНА

Алай йисан 10-октябрдиз Бакуда кхиле феи лезги чалал диктант кхъинин мярекатдихъ вичин къетпенвилер авай. Аниз яшлур, жегилар, аялар атанвай. Диктант кхъизвайбурухъ академик Камил Айдазаде, политолог алим Мамедагъа Сардаров, «Самур» Лезги Милли Меркездин кхил Имран Рзаев, «Герб» клиникадин директор Сефербег Сефербегов, хирург Явер Къачабегов, «Метак» компанидин гъасилатдин директор Мубариз Азизов, «Уфъубг» тешкилатдин координатор Офелия Пирвердиева, кхъираг-режиссер Этибар Стурви, журналист Летиф Шамхал, ингилис чалан муаллим Севда Шуралиева, урус чалан муаллим Чичег Агмедова, кхъираг Азизрин Севда, «Сувар» ансамблдин кхил Завир Нежефов, маничяр Роза Гъажимурадова ва Эльвина Гъейдарова, «Алам» журналдин редактор Камран Къурбаналийрин, жегил шаир Лейла Жавадова ва масабур хъунухи мярекатдин дережа артухарзавай. Диктантдив вири сад хъиз, рикъий эгечлуни чахъ руьгъ кутуна. Ам кхилиз акъатайдалай къулухъни инсанар хъфизвачир. Абуру ихътин мярекатар тухунин важиблубликай рахазвай.

Залдин са патга яшлу инсанар, муькуь патга жегиларни аялар ацукъарнавай. Рикъ ахъайдай кар ам тир хъи, жегилрин арада «Самур» газетдин дустар тир муаллимар, инженерар, духтурарни авай. Эльшен Талибов, Зекера Захаров, Айсел Алисултанова, Гуьлнара Къараханова хътин чи вилик-къилик квай жегилар мярекатдик рикъ алаз эгечлуни вирибурук руьгъ кутазвай. Къве гъвечи гадади - «Сувар» ансамблдин солист Амир Гъасанова ва бицли блогер Тогърул Беделова диктантдиз къалурзавай марагъ акурла хвешви жезвай чаз. Азербайжанда диктант тухунин кардин тешкилатчи Седакъет Керимовади къватл хъанвайбуруз чи алфавитдин тарихдикай, лезги чалан къетпен гъарфикай малумат гайидалай къулухъ ада диктант тухун патал Музеффер Меликмамедоваз гаф гана. М. Меликмамедова диктант вири гъавурда акъадайвал, гъаф хъсандиз тухвана. 60 касди иштирак авур мярекат кхилиз акъатай муькуь юкъуз интернетда гъаф шиклар эцигай чи иштиракчийрин кхейдер къелун марагълу тир. Абуру им рикъелай тефир мярекат тирди, гъелени чеб адан таъсирдик кумайди кхилиз кхейд

авунвай. Гъаф инсанри чпиз геж хабар хъана лугъуз пашманвал чугъазвай. Рикъ ахъайдай кар ам я хъи, гъа юкъуз къларин кхилин ктабханадани чи къелемэгъли Вакъиф Муьшкурвидин регъбервилик кваз диктант кхиле фена. Диктант педагогикадин илимрин кандидат Гъасанбала Мамедова кхиле тухвана. Райондин вилик-къилик квай ксари, кхъирагри, интеллигенциядин векилри, мектебрин аялри муькуьвай иштирак авур мярекат хъсандиз алатна. Диктантди чи халкъдин уьмуьрда къ-

угъвай чехи роль кхилиз кхейд авуна къанда. Ада инсанрин рикъера дидед чалаз къанивал артухарна. И мярекатди чи ватанэгълийар агудна. Адан виридалайни кар алай нетижа ам хъана хъи, дуьньядин лезгийрин арада муьгъ туьктуьрна. Чун къведай йисуз диктант генани хъсандиз, генани тешкиллувилелди кхиле фидайдан, и мярекатда иштиракдай инсанрин ва уьлквейрин къадар генани пара жедайдан чалахъ я.

С.КЕРИМОВА

ЧИ УЪМУЪР РЕГЪВ ЯТЛА...

ТЕРАНЕ ОРУЖОВА-КЕРИМОВА

Теране Оружова-Керимова Кълар райондин Пирал хуьре дидедиз хъана. Урусатдин Тула шегъерда медицинадин чирвилер къачур ада Москвадин чара-чара азарханайра къвалахна ва алай члавузни и кар давамарзава. Мектебда къелдай йисара азербайжан, гуьгъуьнай урус чаларал иширар кхъей адан хайи чалал гъаф рикъ ала. И къанивили ам Москвада лезгийрин медениятдин меркезда лезги чалан грамматика чируниз мажбуьрна. Теранеди гила дидед чалал иширар кхъизва. Адан иширар газетрин, журналрин, альманахрин чириз акъатзава. Хайи ватандални хайи чилел ашукъвал, къанивилин гъиссер, дидед члаз икрам авун, ам къанарун - адан поэзиядин кхилин мотивар я.

УЪМУЪР

Чи уьмуьр - ажайиб махарин ктаб,
Белкини ам ятла къилий-къилиз таб?
Гагъ руьгъдиз кинарда, гагъ гуда азаб...
Секинвал тадач жал рикъера яраб?

Чи уьмуьр рухъ ятла чкъанвай канаб,
Йисарин гелери авунвай кабаб...
Ни рапар кутазва, епер хкудиз,
Гъамарин гишир тваз, шадвал акъудиз?

Чи уьмуьр белки я къуьруь са мукъратл,
Юкъвалай къар-къардай гхилевай таратл,
Шуьткъуьрна гатфарин атир квай цуьквер,
Хъипи пешерикай хкатлдай пекер?

Чи уьмуьр регъв ятла, акъваз тавуна
Чун регъвез, ахпани твазвай сафуна,
Авай са къайдада датлана къечез,
Кепекар гуььредик какахъиз кичез?!

КЪВЕДАЗ СА КЪИСМЕТ

Лацу шемин юкъва сузадава гъал,
Агъ чугъаз цурзава, агакъзавач ял:

- Вуч тиртла зи гунагъ, вуч ятла тахсир,
Зун мили памбаг тир - тлебиятдин сир.

Вучиз чан аламаз, сура тунватла,
Шеминив къуд патай вучиз къунватла?

Ингъе цай ягъанва, члухъ жез ава зун,
Гъатнава зи чанда кичлерар, юзун.

- Яб це заз, секин хъухъ, къамир вуна къал,
И шемни шехъзава вичин къисметдал.

Зазни амач гудай теселлийар ваз,
Къведаз са дерт ятла амукънавай чаз?

Вун хаму суна тир, чуьллерин ценел,
Зун хару мулдин цуьк, бубадин гхилел...

Бахтатар, вун кузва навар какахъиз,
Амма зун - цай квачиз, гумар алахъиз...

ГЪИЖРАНДИН ДУВАН

Мадни зи ахарар квахънавай йифиз,
Гагъ мекъи жез хъана, гагъни къекъифиз.
Гъапунив дакъаррал нурар алахиз,
Цайлапан къугъазвай, кичл гуз алахъиз...

Юргъар твалар-твалар авахъиз къавал,
Зи руьгъдин къусара акъудзава къал.
Агузар ала къе чилелни цавал,
Вучиз алатнава къув жанавурдал?

Сефил са типрен ван къезва яргъарай,
Вучиз атанватла мад адан къарай?
Саки садани зи ишинзава чан,
Руьгъ, гъвар квай тини хъиз дакъазва яман...

Эхир йиф акъатна, алуькзава яр,
Вучиз мад къезватла ял тежер парар?
Гила секин хъанва къуд патавай ван,
Амма эхиз жезвач гъижрандин дуван..

ЛЕКЪРЕН ДАМАХ

Гъайбат гуз, юзуриз лувар цавара,
Дагълариз гецифай ракъин нурара,
Цакулри рапрапиз иер наварай,
Бахтлудиз агатна рагарив муьквал,

Явашдиз ацукъна лекъ вичин муьквал.
Гъатнава къе сувар мягъкем ванера,
Элькъвена хкъезвай - акъаз къванера.
Вич тирди иеси чириз синера.

Къватлава шарагар лап вичин къвалал,
Явашдиз ацукъна лекъ вичин муьквал.
Пагъ, им вуч гуьрчегвал, килигдай чка, -
Дамах гъаз секин хъун лекъ вичин муьква!

МАДНИ ЗУЛ...

Ингъе, зул атанва нурар чукуриз,
Зи чандиз гъамарин навар чуьктуриз.
Марфар алахънава къавар куклариз,
Цифер шаршав хъанва хайи сувариз.

Гила байхъзава ялай къван парар,
Са танди эхнавай саврухар, гарар...
Чанда фул гъатнава къулухъ килигиз,-
Алатай гатфарриз саки хиял хъиз.

Акуна вилериз жуьреба крар -
Адалат, я къадир чидачир ксар,
Вучиз бес лукл хъана амукънатла зун,
Вучиз чанавили кутуна зурзун?..

Ингъе, зул атанва нурар чукуриз,
Зи чандиз гъамарин навар чуьктуриз.
Рикъ хура ргъза пехъи вуьлкан хъиз,
Руьгъдин къатарилар цаяр алахиз...

НАШ ЖЕЛЕЗНЫЙ ГЕРОЙ

IRONMAN - серия соревнований по триатлону на длинную дистанцию, проводимых в следующем порядке без перерывов: заплыв в море или озере, заезд на велосипеде по шоссе и марафонский забег.

Триатлон **IRONMAN** считается одним из наиболее сложных однодневных соревнований в мире. Гонки **IRONMAN** проходят на протяжении всего года в различных точках земного шара. Большинство гонок **IRONMAN** начинается на рассвете, участникам дается 17 часов для завершения всех трех этапов. Любому участнику, уложившемуся в данный отрезок времени, присваивается звание «Железного человека» - **IRONMAN**.

Сегодня я хочу рассказать вам об Айдыне Керимове. Этот улыбчивый молодой человек, отличающийся своим трудолюбием и стремлением к новым успехам, всегда успешно справлялся с поставленными задачами вне зависимости от их сложности.

Участие в соревновании **IRONMAN** требует прежде всего целеустремленности и сильной воли, которая будет вести к победе. Наш собеседник - девятый из Азербайджана и первый из Кусаров «Железный человек».

Представляем вниманию наших читателей интервью с победителем **IRONMAN** - Айдын, поздравляю Вас с победой! Как долго вы к ней шли? Чего вам это стоило?

- Если бы 2 года назад кто-то мне сказал, что я смогу проплыть 3,8 км, проехать на велосипеде 180 км, а после всего этого еще и пробежать целый марафон (42 км - ред.), я бы сказал, что это в принципе невозможно. Плавать я умел еще с детства, на велосипеде кататься тоже мог, но никогда в своей жизни не увлекался бегом. И поэтому я решил начать свой путь к **IRONMAN** именно с беговых тренировок. На первой тренировке я пробежал 2 км, после чего у меня несколько дней ужасно болели ноги. Но уже через 2 месяца я смог преодолеть 10 км. Радости моей не было предела! Я радовался как ребенок, которому наконец подарили желанную игрушку. Мысль же о том, что можно пробежать 42 км, казалось мне утопией. Слоган **IRONMAN** звучит так: «Anything is possible» (Все возможно, - ред.), потому я решил не сдаваться. Могу

сказать, что залог успеха в триатлоне - постоянство и регулярность тренировок.

- Почему именно **IRONMAN**?

- Случайное знакомство с **IRONMAN** заинтриговало меня тем, что это соревнование давало возможность бросить вызов самому себе. Ведь ты должен быть хорош не в одной спортивной дисциплине, а сразу в трех. Более того, здесь есть четкая конечная цель, к которой ты стремишься, и, в отличие от других видов спорта, к этой цели нельзя прийти прямой дорогой. До самого **IRONMAN** нужно пройти еще немало соревнований по плаванию, бежать разные марафоны, а также отправляться на длинные велоаезды.

- Но к этому нужно прийти и иметь мотивацию. Откуда у Вас такая мотивация?

- Долгое время я пытался сбросить лишний вес и привести себя в форму. Я пробовал разные диеты, начинал заниматься спортом. К сожалению, мои усилия не приносили желаемого результата. Избыточный вес негативно влиял на мое моральное состояние. Моя главная мотивация - семья, в особенности мой старший сын, который уже многое понимает и старается мне подражать. Своим новым образом жизни я хотел показать ему хороший пример, привить ему такие ценности, как здоровый образ жизни, целеустремленность.

- Складывается впечатление, что у Вас очень много свободного времени. Расскажите о Вашем досуге.

- Конечно, у меня есть целых 24 часа в сутках, как и у всех. И поверьте мне, что этого времени достаточно для полноценного сна, тренировок, работы, отдыха, семьи и друзей. Я уверен, что среди читателей будут те, кто скажет, что времени категорически не хватает, о каком еще спорте может

идти речь? Да, я тоже проходил через это. У меня большой объем работы, семейные обязательства, корпоративные встречи, дружеские посиделки - все это занимает много времени. И спорт потихоньку переходит на второй план. Но триатлон меняет твой режим: заставляет тебя ложиться рано, ведь именно ранний сон бывает качественным. Интенсивность тренировок заставляет сбросить все лишние килограммы, а правильное питание дает энергию. В моем случае, я начал ложиться и просыпаться очень рано, тем самым выиграл промежуток свободного времени, который максимально тратил на спорт.

- Сколько нужно тренироваться для достижения такого результата?

- Как я уже говорил, триатлон любит постоянство. Для достижения определенного результата необходимо увеличивать либо интенсивность, либо объем тренировок. Могу сказать, что в среднем занимаюсь по 2 часа в день 6 раз в неделю. Еженедельный объем может достигать 20 часов в пиковый сезон перед соревнованием.

- Не утомляет ли Вас такой жесткий график?

- Как говорит мой отец, в здоровом теле здоровый дух. А еще он любит повторять, что дорогу осилит идущий. С того дня, как я взялся за свою дисциплину, мне удалось сбросить лишний вес, стать подтянутым и здоровым. Что еще важнее, я стал и морально сильнее. С приближением даты соревнования ты становишься более требовательным к себе, каждую минуту своей тренировки отработываешь на максимум. После такой усердной тренировки я чув-

ствую невероятное удовлетворение, спорт дает мне дополнительную дозу счастья.

- Поделитесь пожалуйста, с нашими читателями своими впечатлениями о последнем большом соревновании.

- Слот (билет участника - ред.) к данному соревнованию я купил за год до него, поэтому все свои тренировки подготавливал именно к этой знаменательной дате. Соревнование состоялось 6 октября в пригороде Барселоны Калелье (Испания). Старт соревнования, в котором принимали участие свыше 3500 атлетов, был дан в 8 утра. Сразу же после старта сотни людей забегают в море, чтобы проплыть необходимую дистанцию в 3,8 км. Вы не поверите, но когда ты начинаешь плыть с таким количеством людей, море напоминает узкую тропинку, где ты пытаешься протиснуться, минуя людей. Поначалу для меня было важным лишь преодолеть дистанцию триатлона, неважно за какое время. Однако, ближе к дате соревнования я почувствовал в себе уверенность и поставил цель пройти ее за 12 часов. Первый этап, плавание, мне удалось пройти за 1 час и 7 минут. Это результат, о котором я мог только мечтать. Выходя из воды и увидев на экране свой показатель, я понял, что это мой день. Через 4 минуты я уже был на велосипеде. Веломаршрут состоял из двух кругов по 90 км. Завершив первые 90 км и подъехав к развороту, среди болельщиков я увидел сына,

супругу и друзей, машущих мне флагом. Их поддержка дала мне невероятную мотивацию, и я преодолел веломаршрут в 180 км за 5 часов и 7 минут. Все это время я морально готовил себя к длинному марафону. Вот и вторая транзитная зона, где мне надо было оставить велосипед, переобуться и выбежать на первый, самый длинный забег в моей жизни. Задача состояла в том, чтобы рассчитать силы таким образом, чтобы их хватило и на последнем этапе - марафоне. Благодаря знаниям, которыми мой тренер поделился со мной, я разработал свою тактику распределения сил. Беговой этап соревнования состоял из 3 кругов по 14 км каждый. Поддержка близких подбадривала меня, я смог придерживаться заданного заранее темпа на протяжении всего бега.

Бежать более 4х часов и думать о финишной прямой - большая ментальная работа над собой. У тебя уже почти нет сил, но ты заставляешь себя не сдаваться. И вот, когда я завершаю свой 42-й км, друг передает мне флаг, и я под аплодисменты, гордо поднимая флаг Азербайджана забегаю на красную дорожку финишной прямой. Здесь меня ждет сын с медалью в руках. Те эмоции, которые я пережил в тот момент, словами описать невозможно. Тебе хочется плакать от усталости и боли, но ты кричишь от радости - ты стал железным.

- Таким образом, Вы стали 9-ым **IRONMAN**-ом в Азербайджане и первым из Кусаров. Что дала Вам эта победа?

- Эта победа прибавила мне ответственности в призыве к здоровому образу жизни, а также сподвигла на достижение новых результатов. В данный момент я максимально стараюсь мотивировать всех тех, кто начинает заниматься триатлоном, ведь нас в стране не так много. В моем становлении **IRONMAN** большую роль сыграли соратники по спорту, которым я безгранично благодарен. Теперь мотивировать и поддерживать других - моя задача.

- Желаем Вам успехов и новых достижений, Айдын!

- Спасибо большое! Говорить о триатлоне я могу бесконечно долго, но мне пора уже на тренировку. Желаю всем быть здоровыми и сильными!

Вела интервью:
Афет ЭФЕНДИЕВА

“САМУРДИН” МЕКТЕБ

ВИКІЕГЪ ВАХАР

Кіцар райондин 3 - нумрадин юкьван мектебда келзавай кьве вахакай – Гуьнел ва Лейла Сайдумовайрикай вири развилелди рахада. VII ва IV синифра келзавай Гуьнеланни Лейладин алакьунар тек са чпин тарсар хьсандиз чирун туш.

Гуьнелан пианинодал гзаф рикл ала. Икьван гагьди ада музикадин рекьяй вегьей камар рикл ахьайдайбур я. Кіцара, Кьубада, Хачмаза, гьакни Бакуда кьиле феи конкурсра ада са шумудра сад лагьай чка кьунва. Алатай йисуз Бакуда тухвай конкурсда кьвед лагьай чкадиз лайихлу хьайи Гуьнел руьгдай аватнач, акси яз, виликай кьезмай акъажунриз ам генани хьсандиз гьазур жезва.

Гьвечли вахан алакьунар шагьматдай я. Амни са шумудра акъажунра уфтан хьанва. Вичи хьсан нетижаар къазанмишнай Лейла мукьвара Бакуда кьиле фена кланзавай турнирдиз гьазур жезва.

Чехи хьайила программист жез кланзавай Гуьнелан тартар, пирогаар чурунал, духтур хьун вичин мурад тир Лейладин лагьайтла, шикилар чурунал рикл ала. Абуруз лезги

Чалан тарсар иллаки пара кланда. Чпин лезги чалан муаллим Роза Мамедбеговадалди дамахда рушари.

Анна ГЬАСАНБЕКОВА

Регьел твар алай жанавур гьвечли чавалай вичин кьени кьилихралди мукьун жанавуррилай тафаватлу тир. Ада масадан хатурдихь кьлурдай крар ийидачир, рикл тлардай гафар лугьудачир. Кьалзавайбур акурла тадиз абур кьакьуддай, хьел хьайибур дустардай. Ам гьвечлизмай кьван садани адан жанавурдиз хас тушир кьилихар кваз кьадачир, чьехи хьайила кстахвилер алатдайди я лугьудай.

Са кьадаар вахтар алатна, Регьел чьехи хьана. Кьарикай са юкьуз бубади адаз лагьана:

- Пака вун чахь галаз санал сад лагьай гьилера гьурчез фида. Гьазур хьухь, чан хва!

И гафар ван хьайи Регьел кьекьифна. Адаз масад гьич ахварайни рекьиз кландачир. «Икьван набататар авай дуньяда як паталди масадан чан кьачун куьз герек я?» - лугьудай ада дидедиз фад-фад. Дидеди лагьайтла, маса ничхирриз ван тахьурай лугьуз фад гаф дегишардай. Гьавурда акьадачир ам вичин хчин. Пи алай якун тикезар гьиз, «неь» лугьуз алахьдай диде адал. Регьелаз лагьайтла, иви какахьнавай яклукай таклан кьведдай. «Идакай зи руфун тла жезва», - лугьуз катдай ам дидедин ахмуррикай.

Гьурчез фидай вахт алуькна. Чьехи жанавурри са дагьдин цегьрехь калтугна ам кьвалан рагал акьуднавай. Адаз мад катдай рехь амачир. Регьела цегьрехь агатна вичин клирер адан туьтуьна аклурна кланзавай. Цегьрен вилериз килигай Регьел цай илисайди хьиз са патахь кьадаар хьана. «Куьне вуч кландатлани ая, завай масадан чан кьачуз жедач», - лагьана ада жанавурриз. Регьела кьвач алтадалди цегь арадай акьатна.

Регьелан ажувиликай чан туьтуьниз кватл хьанвай жанавурри ам негнавай. Хайи вахар-стхаярни гила адахь галаз санал кьекьезвачир. Бубадивай лагьайтла, регьула кьил хкажиз жезмачир. Ада ничхирри яганатар тавурай лугьуз Регьел кьвалай чукурна.

Вичин гьавурда акъазвачир хайибурвай яргьал хьана Регьел рекье гьат-

на. Хайибурвай яргьа ятлани, адан рикле са гьихьтин ятлани секинвал авай. Садни адал хьурезвачир, садани адан хатурдик кьлурдай гафар лугьувачир.

Садра адаз сува ракъиник ял язавай хиперин чьехи хизан акуна. Абуру кагулдаказ гирнагьиз, ихтилатдал

РЕГЬЕЛ

МАХ

илигнавай. Са клел чарчар галайнихь фейиди садани байихнач. Чепелукдик калтугзавай клел хабарни авачиз са рагал акьатна. Са камни вегьенайтла, аватдай ам. Адав агакьай Регьела клелен камукай кьуна ам вичихь ялна. Яргьалай сарарив клел кьуна кьезвай жанавур акур хиперай гьарай акьатна. Абуру цугь ацалтна гьарма санихь катзавай. Абуру вирида сад хьиз жанавурдиз сеперазавай.

Шерзум хьайи Регьела клел векьерал туна гьамлуз лагьана: «Заз клел рагалай аватна кланзвачир. Гьавилияй зун адав агатайди я».

И гафар ван хьайи хипер кьах хьана. Жанавурди клел туьтуьна тун низ акурди тир? И чьавуз диде хьб чьалал атана:

- Сагьрай вун! Вуна чи клел чав вакана. Гила чна ваз гьихьтин хьсанвал ийин?

Хвеша хьайи жанавурди лагьана:

- Зун куь хизандиз кьабула!

И гафарин ван хьайи хипер ван алаз хьурена:

- Жанавур хиперин суьруьда жеч гьа!

Акур сада вуч лугьурай?

- Вуч кландатлани лугьурай ман. Мезик як куьзвачир жанавур я зун. Закай кьез писвал аквадач, гаф гуьза за!

- Вуна чаз табзавачни? Чун ахвариз фейила вуна чи клелерал вегьейтла вучда?

- Акл ятла куьне йифиз зи кьвачер кутлуна, завай санихьни юяз тежервал. Гьа икл, рази авуна ада хипер.

Йиф алуькнавай. Цавуз ацлай лацу вацран эквер гецифнавай. Хипер кьил-кьилиз яна ахвариз фенвай.

Садлагьана Регьелаз камарин ван хьана. Адан нерив хайи ни галуькна. Абуру хиперал вегьиз гьазур хьанвай жанавурар тир. Регьела гьарайна хипер ахварай авудна.

- Жанавурар атанва! Абуру куьн падпад тавунмаз ката инай!

Хипер ахварай аватнавайтлани, жанавурдин гафарин чьалахь жезвачир. «Адаз вичиз гишин хьанвай хьтинди я», - лугьуз фикризавай абуру.

Ингье садлагьана абуруз са шумуд жанавурдин хьенер акуна. Регьела табзвачир кьван! Чанда кич гьатай хипер гьарма санихь катна.

- Гьарма санихь катмир, там галайнихь вач. Чьехи кьванцин патав гьай дагьарда чуьнуьх хьухь!

- Чавай мичли чкайрай катиз жезвач, - лагьана зурзавай ванцелди са куьзуь хипре.

- Ятла зи кьвачерин твал ахьяа. За куьн жува тухуда. Тади кьачу! Абуру мукьун гва!

Са гужуналди Регьела хипер чуьнуьхарна. Чьб кьиникьикай куьтягьайди гьа ничхиррикай сад тирдан чьалахь жезвачир хипер. Регьела вичи гайи гаф хьена. Гила ада чпиз писвал тийидайдан чьалахь хьана хипер. Гьа йикьалай абуру Регьел чпин хизандиз кьабулна. Жанавурди гила клелериз аявализ, абуруз ничхиррикай чан кьакьуддай рекьер чирзавай. Келерни Регьелаз мерьяр, ичер, чуьхверар гьана гуьз, адаз хвеша ийиз алахьзавай. Адан хатур виридаз пара кланзавай. Гьа икл, Регьелаз цийи чьехи хизан жагьана.

Севда АЗИЗРИН

Рикиел хуьх!

Лезги чьала гаф гьижайриз пай хьунин кьилин кьайда сад я: кьве ачухдан арадал алай ачух тушир сес гуьгьуьнай кьезвай гьижадик акатда: **а-ва; и-кьван; кьа-чу; а-кьу-да;** ва мсб.

И кьайда анжах чьб маса чьала-рай атай са шумуд гафуна, гьамни гьижайриз пай хьуни кьилди-кьилдин гафар чьб-чпивай чара ийизвайла, вилив хуьзвач: мес-э-ла гекьиг: ме-се-ла; кьурь-ан гекьиг: кьу-ран(кьур) (вечрен) лугьудай гафунин талуьквилин падеждин форма.

Ачух сесинин гуьгьуьнлай кьезвай ачух туширди анжах кьве дьшуйшда вичелай вилик квай ачухдан гьижадик акатда:

а) ачух туширдалай гуьгьуьниз маса ачух сес кьвен тийизвайла: фенач; и-чер; бе-гьер ва мсб;

б) вичелай гуьгьуьниз гафунин юкьва мад са ва я кьве ачух туширди кьезвайла: дер-ди; бел-ге; вах-це; бахт-лу; гьалт-на ва мсб.

Инал са кьейд авуна кланзава: гафунин сад лагьай ачух туширди вансуз гужлу сесерикай /кк/, /кь/, /пп/,/чч/ сад яз хьайитла, а сес вилик квай ваь, гуьгьуьнлай кьезвай ачухдан гьижадик акатда: та-пак; кьа-кьра; ма-трас; кьве-тра; ва-цра ва мсб. И кардин себебни ам я хьи, вансуз гужлу сесерикай лезги чьала я гьижайрин, я гафарин эхирда менфят кьачудач.

Гафунин кьатл цийи цьарциз акьуддайла, лабиалвал кьалурдай в гьарф вичелай вилик квай ачух тушир гьарфаривай чара ийидач. Месела: кье-кьве-на, на-кьвар.

Тайин тушир са инсан чирун патал суал гудайла вуж?, инсанар гзаф хьайила вужар? лугьуда.

Тайин тушир са затг ва я са гьайван чирун патал суал гудайла вуч?, абурун кьадаар гзаф хьайила вучар? лугьуда.

Чи бубайри лагьанай...

- Кьелун вилериз экв акун я.
- Эвер тавур чкадиз фимир, феи чкада акьвазмир.
- Дувул галачир тар ярх жеда.
- Деведин клуф хуьтуьлдиди я, амма цацар неда.
- Кукраз багьа кларас клан жеда.
- Гьалаг квачир дустунихь кьекьвейди ялгуьз амукьда.
- Риклиз вилерилай фад аквада.

«САМУР» ГАЗЕТ ЭЛЬБРУСДИН КУКЛУШДАЛ

Дагъларал рикI алаз абурун куклушар рам авун вичин мурад тирди хайибуруз, дустариз, кIвалахдин юлдашриз фадлай субутнава Низами Рустамов. КцIар шегьердин «ОКИ» клиникадин духтур тир ам тIебиатдални спортдал рикI алай инсан я. Вичин велосипеддал алаз КцIар райондила, ништа, шумудра цIар ягъанватIа ада. Хъсан духтур хъиз тек КцIар райондиз ваъ, масанризни сейли тир адан зегьметдал гзафни-гзаф рикI ала. Тахъай-

тIа адавай дагълар рам ийиз жедайни?

КцIар райондин чилерал алай дагъларин куклушрал са шумудра акъахнава ам. Пурфан дагъ (4191 м), Базарюрт (4126 м), Яру дагъ (4116 м),

Гирве (3963 м), Нисен дагъ (3660 м) рам авун ам паталди гзаф регъят кар я.

Шагьдагъдин 4243 метр къакъанвиле авай куклуш ада вадра рам авунва. Базардузуудин 4466 метрдин куклушдал Н.Рустамов пудра акъахнава. И куклушрал ада гъар гъилера «Самур» газет акъуднава ва вичи Азербайжанда чап жезвай и лезги газетдал дамахзавайди виридаз субутнава. Эхъ, и кIанивал ада датIана малумарзава. Чи газетдин гъар са тилит виливди хуъзвай, абур са цIарни тутуна кIелзавай Низами Рустамов «Самур»дин кIеви дуст я.

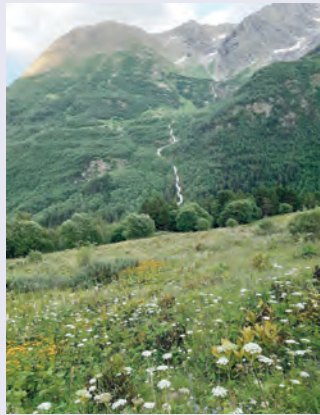
Алай йисан гатуз ада къвед лагъай гъилера Эльбрус дагъдин куклуш рамна. Сад лагъай гъилера ам анал 2017-йисуз акъахнай. 5642 метрдин къакъанвиле ада «Самур» акъудна ва мад гъилера дидед чIалал акъатзавай чи газетдиз

вичи гъикI икрамзаватIа субутна.

Авайвал лагъайтIа, и хабарди чун гзафни-гзаф шадарна ва кIелзавайбурун вилик чи жавабдарвал генани артухарна. Чна дидед чIал дагъдин куклушар хъиз yine къазвай чи къегъал ватангълидиз мадни чIехи агалкъунар тIалабзава, адаз мадни къакъан куклушар рам авун тIалабзава. Чна валди дамахзава, дагъларин хва!

Зекера ЗАХАРОВ

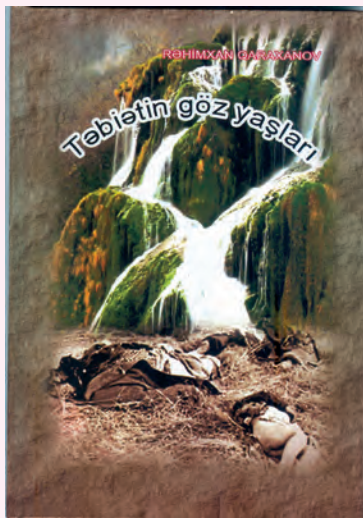

Шикилар ягъайди Низами Рустамов я.

«Тəбиətin göz yaşları»

Uzun illər Qusar Dövlət Ləzgi Dramteatrına rəhbərlik etmiş, peşəkar rejissor kimi fəaliyyət göstərmiş respublikanın əməkdar mədəniyyət işçisi Rəhimxan Qaraxanovun bu günlərdə «Təbiətin göz yaşları» adlı yeni kitabı işıq üzü görüb. Kitab nəfis tərtibatda «Azərbaycan» nəşriyyatı tərəfindən çapdan buraxılıb.

Dramteatrda çalışdığı illərdə 10-dan çox ləzgi müəlliflərinin əsərlərini səhnələşdirmiş, Azərbaycan dramaturqlarının 22 əsərini ləzgi dilinə tərcümə etmiş, 60 dram əsərinə quruluş vermiş Rəhimxan Qaraxanov həm də Azərbaycanın Milli Qəhrəmanı Fəxrəddin Musayevin igidliklərinə həsr etdiyi «Durnaların harayı» pye-

sinin və «Sevmək məhəbbət deyil», «Övlad qatili» kimi dram əsərlərinin müəllifidir. «Təbiətin göz yaşları» pyesi Qarabağ hadisələrinə həsr olunmuşdur. Bu əsərin də o, Qarabağ döyüşlərində fərqlənmiş igid həmyerlilərinin obrazlarını yaratmışdır.

Asif SALMANOV

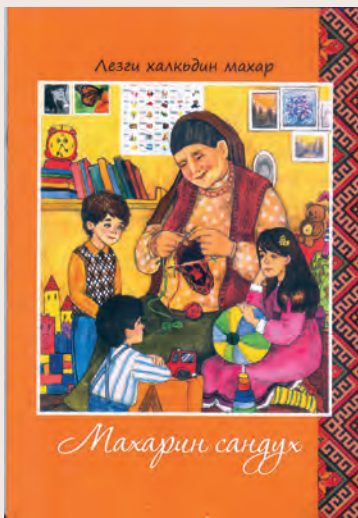
«Махарин сандух»

И йикъара «Üfuc Servises» MMC-ди аялар патал лезги чIалал чапдай акъуднавай «Махарин сандух» ктабда чи халкъдин пуд мах гъатнава. А махар КцIар райондин Манкъулидхуьряй тир Тургуя бадеди, Чпир хуьре яшамиш жезвай Тамам бадеди ва Тигъиржал хуьруьн эгъли Герекмез бадеди сифте яз чпин хтулриз ахъайнавабур я.

Аялриз кIевера гъатнавайбуруз куьмек гун, гъакъисагъвилелди зегъмет чIугун, четинвилерикай кичIе тахъун, дуствални вафалувал чирзавай махарив къадайвал иер шикиларни чIугунва. Шикилар чIугунвайди алакьунар авай чIугвар Рагъима Мамедханова я. И шикилири махара авай образар ачухардай, аялривай абурун къилихар, тIебиатдин иервилер къагIуз жедай мумкинвилер гузва.

Иердиз, ранглуз акъуднавай ктаб туькIуьриз куьмек гайибур кцIарви Юсиф Халилов, «Уьфьюкъ» тешкилатдин кIвалахдарар Офелия Пирвердиева, Роза Гъажимурадова ва Вуьсале Гъасанова я. Ктабдикуай юкьван мектебрин агъа синифра кIелзавай аялривай менфят къачуз жеда.

Роза ГЪАЖИМУРАДОВА

ГАФАРГАН

- Дургъар – пекер храдай алат
- Духан – ички хъвадай чка
- Жакъан – кIамар авай чка
- ЖатI – рехъ элкъезвай чка
- Жекъи – вакIан цIуьрнуьгъ
- Жужуба – хурмадин сорт
- Зизифус – хурмадин сорт
- Зуму – хиялардай
- Зурпес – азар
- Зуругъ – пагъливан
- Ивинар – къайдаяр
- Идгъил – кIупарин пару
- ИкIер – гъвар квачир къелечI лезги фу
- Индигъа – туьнт вили ранг
- ИркIин – зегъер тIуьр кицIи не дай векъ
- Итаягъ – гзаф хъун
- Раши – 1) туьнт хъипи ранг; 2) лезги махара лувар квай балкIан
- Руф – руфун дакIун
- Руьж – векъ авай чка, уьруьш
- Сак-сарак – виликай амуькай тIуьн
- Сиверг – са тIимил тIуьн
- Сиси – гъайван
- Судур – нетижа
- Талгу – чалагъан
- Талукъар – лап мукъвабур
- ТIипIтIипI – пульт

Диктантдин къиметар

2019 йисан 10-октябрь

БАКУ			
Нумра	Къимет	Нумра	Къимет
1	5	28	3
2	3	29	5
3	3	30	5
4	3	31	5
5	3	32	3
6	5	33	4
7	3	34	4
8	3	35	5
9	4	36	4
10	4	37	5
11	3	38	5
12	4	39	3
13	5	40	3
14	3	41	3
15	4	42	5
16	5	43	4
17	5	44	4
18	4	45	4
19	4	46	2
20	5	47	2
21	3	48	5
22	3	49	3
23	5	50	4
24	4	51	5
25	4	52	5
26	4	53	3
27	4	54	2

КцIар	
Нумра	Къимет
1	3
2	4
3	4
4	5
5	2
6	2
7	3
8	5
9	3
10	4
11	2
12	2
13	5
14	2
15	4
16	5
17	3
18	5
19	4
20	3
21	3
22	5
23	4
24	4
25	4
26	4
27	3
28	4
29	4
30	3

САМУР

Баъ редактор
Сəдақəт КƏРІМОВА

Redaksiyamızın ünvanı: AZ 1073
Bakı, Mətbuat prospekti,
"Azərbaycan" nəşriyyatı,
3-cü mərtəbə, 101-ci otaq.
www.samurpress.net
www.sedagetkerimova.com
e-mail:sedagetkerimova@gmail.com

Hesab nömrəsi:
26233080000
"Kapital bank"ın 1 saylı
Yasamal filiali
kod 200037
VÖEN 130024708

Qəzet Azərbaycan
Respublikasının Mətbuat
və İnformasiya Nazirliyində
qeydə alınıb.

Qeydiyyat nömrəsi - 78

İndeks: 5581
Sifariş: 3595
Tiraj: 2000
Tel:(012)432-92-17

«Azərbaycan» nəşriyyatında çap olunmuşdur.